

Huber András[✦]

Az orosz–ukrán háború hatása a kötelező katonai szolgálat intézményére Európában

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.1.76

A bipoláris világrend megszűnése alapvető katonapolitikai változásokat eredményezett a hajdani vasfüggöny mindkét oldalán. A döntéshozók többsége úgy vélte, hogy a tömeghadseregek kora lejárt, és a jövőben kizárólag hivatásos állományra épülő haderőkre lesz szükség, amelyek ENSZ- és NATO-mandátum alapján látnak el missziós feladatokat. A paradigmaváltást Oroszország Ukrajna elleni 2022-es inváziója hozta el számos európai állam számára, noha a 2014-es krími annexió már komoly intőjelnek bizonyult. Az események hatására Európában egyre több ország vezette vissza vagy erősítette meg különböző formában a kötelező katonai szolgálat intézményét, és a tendenciák alapján ez a folyamat várhatóan folytatódni fog. A kérdés, hogy Magyarország védelempolitikája miként alkalmazkodik mindehhez.

KULCSSZAVAK: sorkatonai szolgálat, orosz–ukrán háború, nemzetközi védelempolitika, NATO, területvédelmi tartalék

The Impact of the Russo–Ukrainian War on the Compulsory Military Service in Europe

The end of the bipolar world order led to fundamental changes in military policy on both sides of the former Iron Curtain. Most decision-makers believed that the era of mass armies was over and that, in the future, only professional forces would be needed, carrying out missions under UN and NATO mandates. For many European states, this paradigm shift was brought about by Russia's 2022 invasion of Ukraine, although the 2014 annexation of Crimea had already served as a serious warning sign. In response to these events, an increasing number of countries in Europe have reintroduced or strengthened compulsory military service in various forms, and based on current trends, this process is expected to continue. The question is how Hungary's defense policy will adapt to all of this.

KEYWORDS: conscription, Russo–Ukrainian war, international defence policy, NATO, territorial defence reserve

✦ Magyar Honvédség Bauer Gyula 5. Területvédelmi Ezred, oktató tiszt (ÖT. főhadnagy) – Hungarian Defence Forces Gyula Bauer 5th Territorial Defense Regiment, instructor (reserve 1st lieutenant) E-mail: huberandras96@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6415-5978>

Bevezetés

A 2014-ben kirobbanó ukrán belpolitikai válság, majd a Krím-félsziget orosz annexiója és az azt követő kelet-ukrajnai szakadár fegyveres csoportok megjelenése Jugoszlávia széthullása óta nem látott mértékű változást okozott az európai biztonsági architektúrában, melyet a 2022-es totális orosz invázió tovább mélyített, illetve szélesített. Ezzel a hidegháború lezárta óta többnyire változatlan katonai doktrínákat változtattak meg államok szerte Európában és ezek közül egyik központi kérdés a kötelező katonai szolgálat visszavezetése vagy megerősítése. Miután felbomlott a Varsói Szerződés 1991-ben, a tömeghadseregek kora leáldozott és a haderők túlnyomó része az önkéntes szerepvállalásra, valamint a hivatásos és szerződéses állományra helyezte a toborzás fókuszát, amely beleillett a különböző konvencionális erőket érintő leszerelési egyezményekben, valamint a gazdasági nehézségekkel küzdő főleg egykori szocialista országok új politikai irányelveibe (például Magyarország esetében).¹

Jelen tanulmányban elsősorban azt vizsgálom, hogy a 2022-ben totális háborúvá eszkalálódó – addig évekig alacsony intenzitású – konfliktus miként hatott a különböző európai országok (főként az EU és/vagy NATO tagállamok) sorkötelezettséggel kapcsolatos paradigmáira, illetve rövid történeti áttekintést adok az ukrán helyzet előtti környezetről és természetesen az egyes államok sorkatonai szolgálati formáiról. Némileg kitérek a téma hazai vonatkozásaira, azonban nem célozom hosszú történeti áttekintést adni mivel 2004-ben az Országgyűlés felfüggesztette a sorkatonai szolgálatot és ennek visszavezetése nem szerepel napirenden², végezetül a jelenlegi tendenciákból konzekvenciát vonok le a jövőre nézve.

Haderők a posztbipoláris világrendben

A Szovjetunió és a szocialista katonai blokk felbomlását és a kelet-nyugati szembenállás megszűnését követően gyökeresen átalakult az európai biztonsági környezet és a tömeghadseregek korának leáldozott. Miután sorra buktak meg a kommunista rezsimek, a helyükre érkező politikai szereplők többnyire az euroatlanti integrációs törekvések, valamint a szabadpiaci gazdaságra történő átállás anyagi nehézségei okozta pénzügyi helyzet együttesen hatottak a védelmi doktrínák megváltoztatására.³ Számos esetben a lakosság számára is nehezen volt elfogadható, hogy miért van szükség a kötelező sorkatonai szolgálat fenntartására, de szakmai okok is indokolták a haderők átalakításának szükségességét. Az új típusú missziós feladatok (például béketámogató műveletek) pedig magasan képzett, hivatásos katonákat igényeltek, amit a vegyes minőségű sorállomány nem tudott optimálisan végrehajtani.⁴

Mіндеzen okok miatt az ezredforduló után Európa-szerte két hullámban számolták fel a sorkötelezettséget: az első hullám a nyugati országoké volt a '90-es évek elején, a második a közép- és kelet-európai posztkommunista államoké a NATO-hoz

1 Lippert 2024.

2 Szalay-Bobrovniczky 2023.

3 Tálás 2008, 69-71.

4 Hutton, Yann, Santana 2021, 17.

való csatlakozásuk környékén (pl. Magyarország 2004-ben). Az Európai Unió tagállamaiból 2019-re mindössze nyolc ország maradt, amely fenntartotta a sorozást (Ausztria, Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Görögország, Litvánia és Svédország).⁵ E nyolcak között semleges vagy sajátos helyzetű állam is található, amelyek geopolitikai okokból vagy népszavazás nyomán döntöttek a megtartása mellett. Ausztriában 2013-ban népszavazás erősítette meg a sorkötelezettség fenntartását⁶, míg Finnország és Görögország sosem szüntette meg azt a közvetlen fenyegetettség (Oroszország, illetve Törökország) miatt. Ezekben az országokban a haderő társadalmi megbecsültsége is kiemelkedően magas és a lakosság bizalma átlag feletti a fegyveres erők iránt.⁷

Új kihívások és a paradigmaváltás

A 2010-es évek közepére Európa biztonsági környezetében ismét negatív folyamatok jelentkeztek. Oroszország expanzív politikája – a 2014-es ukrajnai beavatkozással – közvetlen fenyegetést jelentett a keleti és északi NATO-tagállamoknak, valamint a déli irányból jelentkező migrációs nyomás is komoly biztonsági kockázatot jelentett. A NATO 2014-es értékelése szerint egy esetleges orosz támadás esetén a szövetség nehezen tudna azonnali védelmet nyújtani a balti térségben és mindez arra készítette a frontvonalbeli országokat, hogy saját védelmi képességeiket fejlesszék, beleértve a kiképzett tartalékok bővítését is.⁸ Lényegében ennél a pontnál kezdődött az elemzés szempontjából releváns tendencia, mivel ezt követően Litvánia 2015-ben bejelentette, hogy reaktiválja a sorkötelezettség intézményét 9 hónapos időtartammal.⁹ Bár a litván haderő továbbra is elsősorban önkéntesekre épít, a sorozást a fennmaradó létszámhiányok pótlására használják: az alkalmasnak minősített fiatal férfiak közül évente mintegy 3500–4000 főt sorsol ki egy algoritmus tényleges szolgálatra. Svédország hasonlóképp járt el, ugyanis a 2010-ben felfüggesztett kötelező szolgálatot 2017-ben az akkori kormány megújította, immáron a nőkre is kiterjesztve.¹⁰ Több más országban is napirendre került a vita a sorkötelezettség visszaállításáról, Lettországból például 2017-ben megfontolták a lépést, de akkoriban elvetették arra hivatkozva, hogy legkorábban 5-10 éves távlatban volna kivitelezhető, és aránytalanul nagy anyagi és bürokratikus terhet jelentene a haderő számára.¹¹ Németországban Angela Merkel kancellár szintén nem támogatta a sorozás visszahozatalát, aki inkább a megkezdett haderőreform folytatását és a professzionális önkéntesekre támaszkodást tartotta kívánatosnak. Elismerve ugyanakkor a katonai szolgálat nemzetépítő és integrációs értékeit, a német kormányzó pártok elkezdtek

5 Lazarou, Lamprou 2025, 4–5. 2025-re tovább bővült a lista: The return of conscription? EU countries debate bringing back military service

6 Marad a kötelező sorkatonai szolgálat Ausztriában 2013.

7 B. Müller 2019, 3.

8 Shlapak, Johnson 2016, 1.

9 Kaziukonyte 2016, 87–88.

10 Besch, Westgaard: Europe's Conscription Challenge 2024.

11 Nikers: Latvia Pursues „Total Defense” Concept 2017.

gondolkodni egy alternatív közösségi szolgálat bevezetésén, amely akár a fegyveres erőknél is letölthető volna, a sorkötelezettség hagyományos formája helyett.¹²

Összességében a 2022 előtti évek már mutatták a paradigmaváltás jeleit: a Krím annexiója és a kelet-ukrajnai konfliktus nyomán a biztonságpolitikai diskurzusban megjelent a „sorkötelezettség reneszánsza” fogalom, valamint szakértők egy része előre jelezte a sorkatonai rendszer újbóli felértékelődését Európában, viszont az áttérés csak 2022 után következett be az Ukrajna elleni nyílt orosz invázióval.

A sorkatonai szolgálat modelljei

- Klasszikus: Ebben a rendszerben a jogalkotó célja az volt, hogy a meghatározott életkort elérő állampolgárokat – elsősorban férfiakat – katonai szolgálatra hívja be, ezáltal nagylétszámú tartalék haderőt hozzon létre. Európában ez a modell jellemzően olyan környezetben valósítható meg, ahol erős a hazafias elköteleződés és a fegyveres erők társadalmi támogatottsága magas. Kihívást jelent ugyanakkor a magas költség és a hosszú kiképzési idő, valamint az, hogy békeidőben a mennyiség sokszor a minőség rovására mehet. Illetve a mindenkit érintő kötelezettség társadalmi ellenállást is kiválthat, különösen, ha a fenyegetettség percepciója alacsony. Jelenleg olyan országokban alkalmazzák ezt a modellt, mint például Görögország vagy Észtország.¹³
- Szelektív: Ahogy a kifejezés is utal rá, ebben az esetben a meghatározott korosztály egy kiválasztott részének kell kötelező katonai képzésen részt venni. Általában az adott államok jogszabályai fenntartják a sorozás lehetőségét, de évente csak egy előre meghatározott létszámkvótát hívnak be, a többieket békeidőben felmentik vagy tartalék státuszba helyezik. A behívás történhet véletlenszerű kiválasztással (sorsolással) vagy célzottan, akár rangsorolással.¹⁴ A szelektív rendszer célja, hogy az állam elkerülje a feleslegesen nagy sorállomány kiképzését és fenntartását, fő kihívása ugyanakkor a kiválasztás igazságossága: biztosítani kell, hogy méltányos és átlátható legyen, ki lesz katona és ki nem, emellett gondoskodni kell a be nem hívottak alternatív kiképzéséről vagy tartalékos státuszáról, hogy szükség esetén ők is mozgósíthatók legyenek.
- Vegyes (hibrid) modell: Evidens módon a harmadik verzió az előző kettő ötvö-zete. Lényege, hogy az ország békeidőben is fenntartja a sorkötelezettséget jogilag, de a gyakorlatban elsősorban önkéntes jelentkezőkkel tölti fel a szükséges újonc-létszámot és csak ha nem gyűlik össze elégséges létszám, akkor egészítik ki a keretet kötelező behívásokkal. Hagyományosan Dánia és Norvégia alkalmazza ezt az eljárást: Dániában először a jelentkező önkénteseket veszik fel a katonai szolgálatra, és csak a fennmaradó helyekre sorsolnak ki a célcsoport között bevonulási kötelezettséget.¹⁵ Norvégiában minden 19. életévét betöltött állampolgárt besorozhatnak, de tényleges szolgálatot a korosztály az arra legalkalmasabbnak

12 Knight: Merkel's party mulls return of military service 2019.

13 Lazarou, Lamprou 2025, 5–6.

14 Lazarou, Lamprou 2025, 6.

15 Lásd bővebben a dán védelmi minisztérium tájékoztatását: Hvad er værnepligten?

ítélt részének kell teljesíteni.¹⁶ A hibrid modell előnye, hogy egyúttal helyez hangsúlyt az önkéntességre, valamint biztosítja a szükséges állománylétszámot kötelező erejű szolgálaton keresztül.

A fenti három modell azonosítható azon országok közül, ahol alkalmazzák a sorkatonai szolgálatot a vizsgált térségben és a következőkben ismertetem, hogy az orosz-ukrán válság, majd a későbbi háború milyen hatást gyakorolt a Európa különböző államainak sorkatonai szolgálathoz való viszonyára.

Svédország

Svédország a 2000-es években drasztikus haderőcsökkentést hajtott végre, majd a hidegháborús „totális védelem” modelljét feladva 2010-ben – a skandináv országok közül egyedüliként – felfüggesztette a kötelező katonai szolgálatot és teljes mértékben önkéntesekből álló haderőre állt át. A 2014-es orosz agresszió azonban ébresztőként hatott és középpontba került a balti-tengeri térség biztonsága a svéd védelmi gondolkodásban, amelynek hatására belátta a skandináv állam, hogy a kizárólag profi katonákból álló kis létszámú haderő nem tudna elég tartalékot mozgósítani egy fegyveres konfliktus esetén. Emiatt a kormány 2017-ben határozott a sorkötelezettség visszaállításáról, és 2018-ban megkezdték szolgálatukat az első bevonulók.¹⁷ 2022-t követően Stockholm feladta katonai semlegességét és csatlakozási szándékát fejezte ki a NATO-ba, amely 2 évvel később megtörtént,¹⁸ és ezzel párhuzamosan haderőfejlesztésbe kezdtek évi 10 ezer nő és férfi tervezett behívásával a következő évek során.¹⁹

Dánia

A hidegháború után azon kevés NATO-tagállam egyike maradt, amely megtartotta a sorkötelezettséget, viszont jelentősen korlátozott formában. Dánia a korábban ismertetett hibrid-szelektív rendszert alkalmazta: a férfi állampolgároknak ugyan regisztrálniuk kellett a sorozásra, de békeidőben csak mintegy évi 4–5 ezer főt hívtak be, jellemzően 4 hónapos alapkiképzésre. A keretet döntően önként jelentkező fiatalokkal töltötték fel, és csak a fennmaradó helyekre hívtak be sorsolással továbbiakat.

A megváltozott európai biztonsági helyzet azonban Dániát is lépésre ösztönözte, ugyanis a parlament 2023 júniusában határozott a katonai szolgálat kiterjesztéséről a nőkre is, valamint a szolgálati idő jelentős meghosszabbításáról. Ennek értelmében 2025. július 1. után minden 18. életévét betöltő dán nőnek is meg kell jelenniük katonai alkalmassági vizsgálatom (mint a férfiaknak), és ugyanúgy bekerülhetnek a sorsolási rendszerbe. Jelen kilátások alapján a kötelező szolgálat időtartamát fokozatosan 4 hónapról 11 hónapra emelik 2026-ra.²⁰ A cél, hogy a jelenlegi 5000 fős éves

16 Lásd bővebben a norvég védelmi minisztérium tájékoztatását: Verneplikt.

17 Lásd bővebben a svéd haderő tájékoztatását: Värnplikten genom åren 2022.

18 Hungary Approves Sweden’s NATO Application 2024.

19 A Riksdag által elfogadott teljes törvényjavaslat: Totalförsvaret 2025–2030 2024.

20 Fuld ligestilling i værneplikten fremrykkes 2025.

behívott létszámot 2033-ra 7500 főre növeljék, amit a fokozódó orosz fenyegetés és általánosságban a nemzetközi biztonsági környezet állapota indokol a döntéshozók szerint, illetve a gendersemleges humánpolitika jegyében a nőknek is egyenlő arányban hozzá kell járulniuk a haza védelméhez.²¹

Norvégia

Norvégia NATO-tagként sosem szüntette meg a sorkötelezettséget, sőt 2015-től a világban az elsők között vezette be a nemek közötti egyenlőségen alapuló sorozást. A norvég rendszer ugyanakkor továbbra is kiválasztás alapú: a fiatalok kb. egynegyedét hívják be ténylegesen, így biztosítva, hogy motivált és alkalmas állomány kerüljön a csapatokhoz.²² A 2022-es háború következtében Norvégia is növelte védelmi költségvetését és szorosabban együttműködik a szomszédos országokkal, de a sorkötelezettség terén nem volt szükség fordulatra, hiszen a rendszer már adott volt a gyors mobilizációra.²³

Észtország

A balti állam függetlensége elnyerése és az euroatlanti integráció ellenére sem szüntette meg a sorozást (ellentétben Lettországgal és Litvániával), az ország csekély számú népessége és Oroszországhoz való földrajzi elhelyezkedése okán. A 2014–2022 közötti időszakban Észtország növelte védelmi ráfordításait, és igyekezett bővíteni a kiképzett állományt. A legfőbb kihívás az, hogy a kis ország korlátozott kapacitása miatt a sorkötelezőkorosztály kevesebb mint felét tudják ténylegesen behívni és kiképezni, de ennek ellenére 2022 után Tallinn radikálisan megemelte és egy évvel később már ötször annyi tartalékost hívtak be szolgálatteljesítésre, mint két évvel korábban. Továbbá Svédországhoz hasonlóan napirenden van a nőkre kiterjedő kötelező katonai szolgálat kérdése.²⁴ Fontos kiemelni, hogy egy 2022-es felmérés szerint az észt lakosság 88%-a támogatja az ország védelmi képességeinek fokozását, amely nagyban megkönnyíti a kormányzat szakpolitikai döntéshozatalát.²⁵

Litvánia

A balti ország az euroatlanti integrációt követően szintén a hivatásos haderő modelljére állt át 2008-ban. 2014 eseményei ébresztőként hatottak Litvániában, hiszen rövid időn belül felmerült a sorkötelezettség ideiglenes visszaállításának gondolata, majd 2015 tavaszán az egyre élesedő geopolitikai helyzet miatt a litván törvényhozás döntött a kérdésben. Ennek értelmében évente 3500–4000 fő 18–26 éves férfinek írnak elő kötelező szolgálatot 9 hónapos időtartamban. A behívás „vegyes” módon történik:

21 Fast-tracking key investments in defence and security and full gender equality in conscription 2024.

22 Lazarou, Lamprou 2025, 7.

23 The Norwegian government proposes a 19 billion (NOK) increase in defence spendings 2024.

24 Szymański 2024, 1–4.

25 Kvamladze 2023, 2.

a többség önként jelentkezik a szolgálatra (a hazafias elköteleződés erős a társadalomban), a fennmaradó helyekre pedig sorshúzással választják ki a hadköteles korúak közül azokat, akiknek be kell vonulniuk.²⁶ 2015–2021 között Litvánia fokozatosan növelte védelmi képességeit: drasztikusan emelték a védelmi kiadásokat, felgyorsították a haditechnikai modernizációt és növelték a haderő létszámát.

A 2022-es orosz invázió után Litvánia további intézkedéseket hozott a katonai szolgálat átalakítására. 2023–2024 folyamán a parlament több intézkedést szavazott meg, hogy rugalmasabbá és vonzóbbá tegye a szolgálatot a fiatalok számára, melyek közül az egyik, hogy bizonyos esetekben a 9 hónapos szolgálat lerövidíthető 6 hónapra – például egyes egyetemisták vagy speciális szaktudással rendelkező önkéntesek számára bevezették a 3 hónapos „alap szolgálat” lehetőségét, mely során intenzív kiképzést kapnak, majd tartalékosként folytathatják civil pályájukat. Mindemmel meghosszabbították a tartalékos kötelezettség időtartamát: a kiképzett katonák immár 15 évig (az addigi 10 év helyett) számítanak hadköteles tartaléknak. A litván közvélemény mára jelentős többséggel (60% felett) támogatja az általános sorkötelezettség fenntartását.²⁷

Finnország

Helsinki nem szüntette meg a hidegháború végével sem a kötelező katonai szolgálat intézményét. A finn doktrínákban a teljes lakosság bevonásával készülnek fel az ország fegyveres védelmére: a békeidőben kicsi, hivatásos magra épülő haderő konfliktus esetén gyorsan felduzzasztható a sorköteles korú állampolgárok tömeges behívásával. Ennek köszönhetően Finnországnak papíron 870 ezer kiképzett tartalékosa van – lakosságárányosan az egyik legnagyobb Európában –, amely hatékony elrettentő erőt képviselhet egy agresszorral szemben. Ez a rendszer a 2014-es orosz ukrajnai műveletek után is változatlanul folytatódott: míg sok más ország ekkor ébredt rá a területvédelem fontosságára, a finnek már eleve erre rendezkedtek be, tekintettel az orosz határ közelségére és a történelmi tapasztalatokra.²⁸ A krízis hatására a finn közvélemény még jobban megerősítette a sorkötelezettség támogatását (a lakosság közel 80%-a egyetért a rendszerrel), és a kormányzat növelte a védelmi költségvetést, de nem kellett alapvető paradigmaváltást végrehajtaniuk.

Svédországhoz hasonlóan, az orosz fenyegetésre válaszul Finnország is röviddel a 2022-es események nyomán csatlakozott a NATO-hoz.²⁹ Az integrációt követően jelentősen emelték a tartalékosoknak tartott hadgyakorlatok számát és méretét, 2023-ban már közel ötvenezer tartalékost hívtak be különféle kiképzési foglalkozásokra.³⁰ Felmerült a nők kötelező szolgálatának kérdése is, de jelenleg törvényi kötelezettség nem terheli őket, viszont dönthetnek úgy, hogy vállalják a sorkatonai szolgálatot.

26 Lithuanian Armed Forces - Military Service.

27 Szymański 2024, 6–9.

28 McBride 2025, 1–2.

29 Finland joins NATO as 31st Ally 2023.

30 Reuters 2025.

Lengyelország

Lengyelország 2009-ben, elsőként a régióban, felfüggesztette a kötelező katonai szolgálatot, és áttért a teljesen hivatásos állományú katonákból álló haderőmodellre.³¹ A döntés háttérében az akkori viszonylag nyugodt biztonsági helyzet és a NATO-tagság miatti bizalom állt. 2014 után – látva Oroszország egyre agresszívabb politikáját – Lengyelország ugyan jelentősen növelte védelmi kiadásait és gyorsított ütemben modernizálta fegyveres erejét, de a sorozást ekkor sem vezették vissza. Ehelyett a lengyel vezetés arra koncentrált, hogy vonzóvá tegye a katonai pályát: megemelték a katonák fizetését, új fegyverrendszereket szereztek be, illetve 2017-ben létrehozták a Területvédelmi Erőket (WOT).³² A 2022-ben kitört háború azonban Lengyelországot közvetlenül is fenyegetve érintette, hiszen a szomszédban dúló konfliktus és Oroszország ellenséges retorikája új helyzetet teremtett és tavaszán a Szejm elfogadta az új „Honvédelmi Törvény”-t (Lex Obrony Ojczyzny), amelynek célja a fegyveres erők radikális bővítése, azonban a kötelező katonai szolgálat egyelőre nem szerepel napirenden.³³

Németország

Németországban 2011-ben felfüggesztették a kötelező katonai szolgálatot és a Bundeswehr innentől teljes mértékben önkéntes alapú haderővé vált, ami megfelelt a hidegháború utáni nyugodtabb európai biztonsági környezetnek.³⁴ A 2014-es orosz–ukrán válság idején ugyan számos kritika érte a német haderőt a leépítések és az alulfinanszírozottság miatt, de a sorkötelezettség visszaállítása akkoriban politikai tabunak számított. Angela Merkel kormánya inkább a NATO keleti szárnyának megerősítésében vett részt, de odahaza a védelmi büdzsét csak mérsékelten emelték.³⁵ A kötelező szolgálatról legfeljebb elméleti szinten esett szó néha, de konkrét lépések nem történtek 2014 után, valamint fontos hozzátenni, hogy a 18-29 éves korosztály 61%-a nem is támogatja azt egy friss kutatás szerint.³⁶

A 2022 februárjában megindult orosz invázió azonban gyökeres fordulatot (német kifejezéssel *Zeitenwende*-t) hozott Németország védelempolitikájában.³⁷ A kormány óriási (100 milliárd eurós) pluszforrást különített el a haderő fejlesztésére, és vállalta a NATO előírt védelmi kiadási szintjének elérését.³⁸ Ezzel párhuzamosan felélénkült a vita a társadalmi szerepvállalásról is: több politikai szereplő felvetette egy általános nemzeti szolgálat (akár katonai, akár polgári) bevezetését a fiatalok számára. 2023–2024 folyamán a közvélemény is egyre inkább osztotta ezt a vélekedést, látva

31 Dobos, Tálás 2011, 46.

32 Marcinek, Boston 2025, 15–16.

33 A törvény teljes szövege: Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny.

34 Bundestag will Aussetzen der Wehrpflicht beschließen 2011.

35 Fodor 2025.

36 Urbancik 2025.

37 Korcsik 2025, 111.

38 Csiki Varga, Etl 2022, 78.

a szomszédos és/ vagy szövetséges országok (pl. Lengyelország, Litvánia) lépéseit az orosz fenyegetés fennmaradása mellett. 2024-ben már a Bundeswehr vezetése is arról beszélt, hogy ha nem sikerül elég önkéntest toborozni, előbb-utóbb szükség lehet a sorozás visszahozására.³⁹

2025-ben a német kormány elfogadott egy átfogó intézkedéscsomagot a katonai szolgálat vonzóbbá tételére, ami tulajdonképpen előkészíti a terepet a sorkötelezettség esetleges újbóli bevezetéséhez, aminek központi eleme egy „önkéntes szolgálati év”: a fiatalok számára 6 hónapos alapozó katonai kiképzést kínálnak, amelyet követően dönthetnek, hogy leszerelnek, tartalékosnak állnak vagy hivatásos szolgálatra jelentkeznek.⁴⁰ A kormány reményei szerint így sikerül majd elegendő utánpótlást biztosítani a Bundeswehr létszámnövelési céljaihoz: 2031-re 200 ezer főben határozták meg a stratégiai célt.⁴¹ A csomag része a fiatalok korai megszólítása: 2024-től minden 18 éves férfi hivatalos levelet kap, amelyben nyilatkoznia kell a katonai szolgálatra való alkalmasságáról és hajlandóságáról, a nők pedig önkéntes alapon tölthetik ki ugyanezt. 2027 közepétől tervezik bevezetni a 18 éves kort betöltő férfiak számára a kötelező egészségügyi alkalmassági vizsgálaton történő megjelenést, hogy szükség esetén a tényleges sorozás gördülékenyebben haladhasson. A kormánykoalíció kereszténydemokrata pártja 2025 októberében úgy látta, hogy kizárólag önkéntes alapon nem lehet feltölteni a szükséges állományt és a sorsolás alapú kiválasztással kellene kiegészíteni a haderőreformot, viszont a szociáldemokrata párt vezette védelmi tárca ezt nem támogatta, így egyelőre konkrét döntés nem született.⁴²

Nyugat-Balkán

Általánosságban a nyugat-balkáni országokban a 2010-es évekre megszűnt a sorkatonai szolgálat, de a 2020-as évek változó biztonsági környezete – beleértve az orosz–ukrán háború hatásait – új trendet indított el.⁴³ Szerbia és Horvátország egyaránt úgy döntött, hogy újra bevezeti (könnyített formában) a kötelező szolgálatot.⁴⁴ (2025. október 24-én a horvát parlament el is fogadta az erről szóló javaslatot).⁴⁵ Ez részben válasz a térségbeli fegyverkezési versenyre, a fiatalok csekély hajlandóságára a hivatásos katonai pályára, valamint részben belpolitikai okok is állnak mögötte. A Balkán más államai egyelőre kivárnak, de figyelemmel kísérik a regionális tendenciát és könnyen lehet, hogy amennyiben a biztonsági helyzet tovább romlik, mások is mérlegelik a sorkötelezettség újbóli bevezetését vagy legalább a lakosság szélesebb körű honvédelmi képzését.

39 Martin, Alviz 2025.

40 Neuer Wehrdienst 2025.

41 Bundeswehr – attraktiver Arbeitgeber 2025.

42 Sorkatonai szolgálat: fordulat történt Európa legerősebb országában, úgy néz ki minden borul 2025.

43 Marleku, Llallosi 24, 3.

44 Rakic 2025. és Tesija 2025.

45 Veliki vodiè kroz Temeljno vojno osposobljavanje 2025.

Magyarország

Hazánkban 2004-ben az országgyűlés – a nemzetközi biztonsági környezetnek megfelelően – döntött a kötelező katonai szolgálat felfüggesztéséről. Az euroatlanti integrációnk beteljesedésével a magyar védelempolitika kizárólag missziós szerepvállalásra és szövetségi műveletekre rendezkedett be a professzionális haderő fenntartásával.⁴⁶ Következő 10 esztendő relatíve békésen telt számunkra, de aztán a 2014-es ukrán válság, a 2015-ös menekültválság, valamint a haderő szervezeti- és technikai színvonala (és a NATO elvárása) rákényszerítette a döntéshozókat komoly változások eszközzésére. Ennek nyomán a jól ismert Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program elindult, valamint fontos eleme lett az Önkéntes Területvédelmi Tartalékos (ÖTT) rendszer létrehozása és feltöltése, viszont a kötelező katonai szolgálat továbbra sem került napirendre.⁴⁷ Sőt a 2022-es események hatására sem változott a magyar védelempolitika az adott kérdésben, valamint fontos kiemelni a társadalmi támogatottság hiányát. Amíg más országokban a fenyegetettség percepciója teszi elfogadottá sőt, elismertté a kötelező szolgálatot, hazánk esetében mindez rendkívül hiányzik.⁴⁸

A Területvédelmi Erők célként meghatározott létszámát 20 ezer főben maximalizálták⁴⁹ és az évek alatt fokozatos növekedést mutatott a különböző toborzó- és ösztönzőprogramoknak köszönhetően, így létszámuk mára eléri a 16 ezer főt a Magyar Honvédség Vezérkar főnökének tájékoztatása alapján.⁵⁰

Következtetések

Látható, hogy az orosz–ukrán háború nyomán elsősorban Európa északi, illetve keleti régióiban – tehát az Oroszországhoz földrajzilag közel eső államokban – figyelhetők meg a legjelentősebb változások a sorkatonai szolgálat szabályozása terén. E térségekben a közvetlen fenyegetettség percepció a társadalmakban különösen erőteljesen jelen van, ami kedvezett annak, hogy több állam ismételten bevezesse a kötelező katonai szolgálatot, míg mások a már létező rendszert tovább mélyítsék. Emellett a gendersemleges toborzási elv térnyerése révén a nők szerepe is fokozatosan felértékelődik a nemzeti védelmi stratégiákban. Az egyes országok által alkalmazott sorozási modellek eltérései történelmi, politikai és gazdasági sajátosságokból adódnak, így nincs egységes európai megoldás. Finnország és Svédország esetében a védelempolitikai gondolkodásmód mélyreható átalakulása figyelhető meg: a katonai semlegesség feladásával és a NATO-hoz való csatlakozással e két állam új biztonságpolitikai paradigmát alakított ki. Az orosz agresszió tehát nem csupán közvetlen fenyegetést jelentett, hanem a kollektív védelemhez való csatlakozás irányába is ösztönzően hatott. A kötelező katonai szolgálat kérdése olyan országokban is újra

46 Bodó 2022, 17.

47 Szűcs 2016.

48 Tar 2025.

49 Szénási 2024, 133.

50 Navarrai Mészáros, Teszler 2025.

napirendre került, ahol a fegyveres szolgálat iránt korábban alacsony volt a társadalmi motiváció, például Németországban, bár a német védelmi stratégia továbbra is önkéntes alapon működik, a legmagasabb szintű politikai diskurzusban tapasztalható elmozdulás jól tükrözi a romló európai biztonsági környezet hatását.

Magyarország esetében ugyanakkor sem a 2014-es ukrán válság, sem a 2015-ös migrációs válság, sem pedig a 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború nem eredményezett érdemi paradigmaváltást a sorkötelezettség kérdésében, viszont időről időre közbeszéd tárgyát képezi, de a vizsgált időszakban kormányzati szinten nem mutatkozott tényleges szándék a rendszer visszaállítására. Ezen felül meglátásom szerint a sorkatonai szolgálat általános társadalmi elfogadottsága jelenleg csak egy közvetlen biztonsági fenyegetés esetén volna elképzelhető. A vizsgált országok példája alapján a lakossági támogatás alapfeltétele a honvédelmi nevelés és a társadalmi felelősségvállalás értékeinek korai, intézményesített beépítése az oktatási rendszerbe, valamint fontos hangsúlyozni, hogy a modern társadalmakban a jogok mellett a kötelezettségek tudatosítása is elengedhetetlen ahhoz, hogy a haza védelme közös ügyként jelenjen meg. A korábbi hazai sorkatonai modell visszaállítása önmagában nem jelentene megoldást: a mai kor igényeihez igazodó, rugalmas, többpilléres rendszer kialakítása szükséges, amely a skandináv országok – például Dánia vagy Norvégia – gyakorlatából is inspirációt meríthet. A nemek közötti egyenlőség elve alapján a nők bevonása a honvédelmi rendszerbe nemcsak társadalmi, hanem stratégiai értelemben is indokoltnak látom, viszont ez csak akkor valósulhat meg, ha párhuzamosan biztosított az ehhez szükséges anyagi politikai, és társadalmi támogatás. Az európai és szövetségi szintű tendenciák egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy a kötelező katonai szolgálat – új formákban, de – ismét markáns szerephez jut, ezért Magyarország számára tehát a jövőbeni védelmi reformok során e folyamatokhoz való igazodás nemcsak logikus, hanem célszerű irány is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- B. Müller Tamás 2019. Sorkötelezettség Európában. *Infojegyzet*: 3.
https://www.parlament.hu/documents/10181/1789217/Infojegyzet_2019_29_sorkotelezettseg.pdf/5ce89f0f-6bed-cfe9-ad8c-8d0ece3e5c52 (Letöltés ideje: 2025.10.16.)
- Besch Sophia, Westgaard Katrine: Europe's Conscription Challenge: Lessons From Nordic and Baltic States.
<https://carnegieendowment.org/research/2024/07/europes-conscription-challenge-lessons-from-nordic-and-baltic-states?lang=en> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)
- Bodó Szabolcs 2022. A hadkötelezettség történeti áttekintése Magyarországon.
Hadtudományi Szemle 15 (1): 5–19. <https://doi.org/10.32563/hsz.2022.1.1>
- Csiki Varga Tamás, Etl Alex 2022. Forradalom vagy kiigazítás? A német haderő fejlesztésének kérdései az orosz–ukrán háború fényében.
Nemzet és Biztonság 15 (2): 77–95. <https://doi.org/10.32576/nb.2022.2.5>
- Dobos Edgár, Tóth Péter 2011. Védelmi és haderőreformok Európában – a cseh és lengyel példa.
Nemzet és Biztonság 4 (6): 39–50. <https://nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=450>
- Fast-tracking key investments in defence and security and full gender equality in conscription.
<https://www.finn.dk/en/news/2024/fast-tracking-key-investments-in-defence-and-security-and-full-gender-equality-in-conscription/> (Letöltés ideje: 2025.10.16.)

Fuld ligestilling i værnepligten fremrykkes.

<https://www.fmn.dk/da/nyheder/2025/fuld-ligestilling-i-varnepligten-fremrykkes/>
(Letöltés ideje: 2025.10.16.)

Hungary Approves Sweden's NATO Application.

<https://www.nordicdefencesector.com/article/hungary-approves-swedens-nato-application>
(Letöltés ideje: 2025.10.16.)

Hutton Liam, Yann Milo, Santana Maria Vitoria 2021. *The Professionalisation of The Armed Forces*.
Brüsszel: Finabel.

Hvad er værnepligten? <https://karriere.forsvaret.dk/varnepligt/hvad-er-vaernepligt/#collapse-202613>
(Letöltés ideje: 2025.10.16.)

Kaziukonyte Sandra 2016. A Baltikum biztonsági környezete és az ukrán válság okozta kihívásokra adott válaszok. *Nemzet és Biztonság* 9 (4): 77–96.

https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_4_08_kaziukonyte_sandra_-_a_baltikum_biztonsagi_kornyezete_es_az_ukran_valsg_okoza_kihivasokra_adott_valaszok.pdf

Knight Ben: Merkel's party mulls return of military service.

<https://www.dw.com/en/conscription-in-germany-merkels-party-mulls-return-of-military-service/a-51456280> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)

Korcsik Kristóf Máté 2025. A lengyel–német kapcsolatok alakulása és az együttműködés lehetőségei (2025–2025) I. *Nemzet és Biztonság* 18 (2): 102–139. <https://doi.org/10.32576/nb.2025.3.7>

Lazarou Eleni, Lamprou Panagiotis 2025. *Conscription as an element in European Union preparedness*.
European Parliament Research Service.

Lippert William: Stabilizing Europe's Security Architecture after the Russo-ukraine War?

The Future of Conventional Arms Control in Europe.

<https://www.globalgovernance.eu/publications/stabilizing-europes-security-architecture-after-the-russo-ukraine-war-the-future-of-conventional-arms-control-in-europe>
(Letöltés ideje: 2025.10.14.)

Lithuanian Armed Forces - Military Service. <https://kariuomene.lt/en/who-we-are/military-service/23649>
(Letöltés ideje: 2025.10.17.)

Marad a kötelező sorkatonai szolgálat Ausztriában.

<https://honvedelem.hu/hatter/biztonsagpolitika/marad-a-kotelezo-sorkatonai-szolgalat-ausztriaban.html> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)

Marcinek Krystyna, Boston Scott 2025. *Polish Armed Forces Modernization: A New Cornerstone of European Security*. Santa Monica: RAND Corporation.

Marilen Martin, Laura Alviz: Germany is One Step Closer Toward Reviving Military Conscription.

<https://www.bloomberg.com/news/features/2025-08-23/will-germany-reintroduce-mandatory-military-service?> (Letöltés ideje: 2025.10.20.)

Marleku Alfred, Llaloshi Elsa 2024. *The Impact of the War in Ukraine on Conscription Policies in Western Balkan Countries*. UBT Knowledge Center

Navarrai Mészáros Márton, Teszler Vendel: Haderő: Felépült a tartalékos pillér, amelyre lehet támaszkodni.

<https://honvedelem.hu/magazin/hadero-felepult-a-tartalekos-piller-amelyre-lehet-tamaszkodni.html> (Letöltés ideje: 2025.10.20.)

Nikers Olevs: Latvia Pursues „Total Defense” Concept.

<https://jamestown.org/program/latvia-pursues-total-defense-concept-rejects-conscription/>
(Letöltés ideje: 2025.10.15.)

Rakic Snezana: Military Service: Will young men born in 2006 be the first to be recruited?

<https://www.serbianmonitor.com/en/military-service-will-young-men-born-in-2006-be-the-first-to-be-recruited/> (Letöltés ideje: 2025.10.20.)

Reuters: Fearing war with Russia, Finland hardens NATO's northern frontier.

<https://www.arctictoday.com/fearing-war-with-russia-finland-hardens-natos-northern-frontier/>
(Letöltés ideje: 2025.10.14.)

Shlapak David A., Johnson Michael W. 2016. *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank*. RAND Corporation.

- Sorkatonai szolgálat: fordulat történt Európa legerősebb országában, úgy néz ki minden borul.
<https://www.portfolio.hu/global/20251015/sorkatonai-szolgalat-fordulat-tortent-europa-legerosebb-oroszagaban-ugy-nez-ki-minden-borul-793530> (Letöltés ideje: 2025.10.20.)
- Szalay-Bobrovniczky Kristóf válasza írásbeli országgyűlési képviselői kérdésre:
<https://www.parlament.hu/irom42/02850/02850-0001.pdf> (Letöltés ideje: 2025.10.14.)
- Szénási Imre 2024. Tartalékosok a Magyar Honvédségben. *Hadtudományi Szemle* 17 (k.sz.): 127–141
<https://doi.org/10.32563/hsz.2024.ksz.9>
- Szűcs László: Honvédelmi és haderőfejlesztési program kezdődik.
<https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/honvedelmi-es-haderofejlesztesi-program-kezdodik.html>
 (Letöltés ideje: 2025.10.20.)
- Tálas Péter 2008. Kelet-Közép-Európa az integrációk szorításában. *Nemzet és Biztonság* 1 (3): 65–76.
https://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/talas_peter-kelet_kozep_europa_az_integraciok_szoritasaban.pdf
- Tar Gábor: Nálunk ellenzik legtöbben a sorkatonaság visszaállítását egy európai felmérés szerint.
<https://www.portfolio.hu/global/20250623/nalunk-ellenzik-a-legtobben-a-sorkatonasag-visszaallitasat-egy-europai-felmeres-szerint-769719> (Letöltés ideje: 2025.10.20.)
- Tesija Vuk: Croatia Unveils Bill Restoring Mandatory Conscription.
<https://balkaninsight.com/2025/06/04/croatia-unveils-bill-restoring-mandatory-military-service/>
 (Letöltés ideje: 2025.10.20.)
- The Norwegian government proposes a 19 billion (NOK) increase in defence spendings.
<https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/the-norwegian-government-proposes-a-19-billion-nok-increase-in-defence-spendings/id3056071/> (Letöltés ideje: 2025.10.16.)
- The return of conscription? EU countries debate bringing back military service.
<https://europeannewsroom.com/the-return-of-conscription-eu-countries-debate-bringing-back-military-service/> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)
- Totalförsvaret 2025–2030.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/totalforsvaret-2025-2030_hc0334/html/ (Letöltés ideje: 2025.10.16.)
- Urbancik Johanna: 'Fully committed to peace': Is it time to bring back conscription in Germany?
<https://www.euronews.com/my-europe/2025/03/27/fully-committed-to-peace-is-it-time-to-bring-back-conscription-in-germany> (Letöltés ideje: 2025.10.17.)
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny.
<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/obrona-ojczyzny-19220069>
 (Letöltés ideje: 2025.10.17.)
- Värnplikten genom åren.
<https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/var-historia/artiklar/varnplikt-under-109-ar/> (Letöltés ideje: 2025.10.16.)
- Veliki vodič kroz Temeljno vojno osposobljavanje.
<https://www.morh.hr/veliki-vodic-kroz-temeljno-vojno-osposobljavanje-tvo/>
 (Letöltés ideje: 2025.10.24.)
- Verneplikt <https://www.forsvaret.no/forstegangstjeneste/verneplikt> (Letöltés ideje: 2025.10.16.)